

ЗЕМЕЛЬНОЕ, АГРАРНОЕ, ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ПРАВО

УДК 349.6

ЮРИДИЧНЕ ПОНЯТТЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ГАЛУЗІ ЕКОЛОГО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕПЛОВИХ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЙ І ЇЇ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Юлія КОВАЛЕНКО,

аспірант кафедри екологічного права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

SUMMARY

Article is devoted to research the legal concept of thermal power plants environmental safety and legal regulation of environmental & economic activity of thermal power plants. On the basis of environmental legal doctrinal approaches and current legislation of Ukraine the article contains the author's definition of thermal power plants environmental safety, its peculiarities and singles out the areas of environmental safety legal regulation in the field of environmental and economic activity of thermal power plants.

Key words: thermal power plants, thermal power plants environmental safety, environmental and economic activities of thermal power plants, legal regulation, environmental protection in the process of thermal power plants operation.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню юридичного поняття екологічної безпеки теплових електростанцій і правовому регулюванню еколого-господарської діяльності теплових електростанцій. На підставі аналізу доктринальних підходів науки екологічного права, а також положень чинного законодавства України у сфері еколого-господарської діяльності теплових електростанцій подано авторське визначення поняття «екологічна безпека теплових електростанцій», особливості екологічної безпеки теплових електростанцій і виокремлено напрями правового регулювання екологічної безпеки в галузі еколого-господарської діяльності теплових електростанцій.

Ключові слова: теплові електростанції (ТЕС), екологічна безпека теплових електростанцій, еколого-господарська діяльність теплових електростанцій, правове регулювання, охорона навколишнього природного середовища у сфері експлуатації теплових електростанцій.

Постановка проблеми. Основу поняття екологічної безпеки в галузі еколого-господарської діяльності теплових електростанцій (далі – ТЕС) становлять доктринальні напрацювання різних сфер наукового пізнання. Варто відмітити, що характерною рисою поняття «екологічна безпека ТЕС» є те, що, будучи насамперед категорією екологічного права, це поняття за своїм походженням є одночасно поліфункціональною конструкцією, що використовується для позначення стану, за якого відсутні небезпека, ризик і загроза життю, здоров'ю, майну людини та іншим об'єктам навколишнього природного середовища. Необхідність у дослідженні саме екологічної безпеки у сфері експлуатації ТЕС зумовлено специфічним об'єктом екологічних (зокрема антропоохоронних) правовідносин – тепловими електростанціями як об'єктами підвищеної небезпеки, а також господарською діяльністю, що здійснюється в процесі експлуатації ТЕС, яка повинна бути спрямована на запобігання та зменшення негативного впливу на життя і здоров'я людини, а також стан довкілля.

Актуальність теми. Відмітимо, що станом на сьогодні юридична наука не містить спеціальних досліджень, присвячених проблемам правового регулювання екологічної безпеки в процесі господарської діяльності об'єктів теплоенергетики. Разом із тим доктрина права екологічної безпеки набула свого розвитку в наукових працях представників науки екологічного права, які стали теоретичним підґрунтям для підготовки статті. Зокрема, це праці таких учених: В.І. Андрейцева, Г.І. Балюк, А.П. Гетьмана, О.С. Колбасова, М.В. Краснової, Ю.О. Краснової, Н.Р. Малишевої, М.О. Фролова, Ю.С. Шемшученка, М.В. Шульги та ін.

Вищевикладене породжує необхідність здійснення наукових пошуків у напрямі визначення сутності категорії «екологічна безпека ТЕС».

Відтак **метою статті** є дослідження юридичного поняття екологічної безпеки ТЕС. Окрім того, із практичного погляду потреба в дослідженні зазначеної конструкції полягає в наявному недосконалому механізмі правового регулювання еколого-господарської діяльності ТЕС.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою проведення дослідження такого комплексного поняття, як «екологічна безпека ТЕС», звернемося до методологічного інструментарію наукових досліджень. Зокрема, шляхом застосування методу аналізу вважаємо за доцільне розглянути категорії «ТЕС», «екологічна безпека», «правове регулювання», що, в кінцевому підсумку, на нашу думку, дасть змогу сформулювати розуміння названого комплексного правового явища.

Варто зазначити, що визначення терміна «безпека» зустрічається в різних за тематичними напрямками словниках і вже неодноразово було предметом дослідження науковців. Так, із латинської “*secura*” означає вільний від турбот. З етимологічного погляду поняття «безпека» трактується як стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує [1, с. 78]. Для позначення безпеки схожий за назвою термін використовується в англійській мові (“*security*”), що означає захист, надійність, упевненість. В українській мові слово «безпека» має більш широке розуміння, ніж те, що наводиться в нормативному значенні, а саме: обережний, обачливий тощо. Отже, поняття «безпека» розуміється як некерований і спеціально

не передбачуваний стан у нормальних життєвих умовах; це стан відсутності або нейтралізації загроз, небезпеки, а також створення умов і соціальних інститутів, що його забезпечують [2, с. 20].

Згідно з позицією представників економічної науки, безпечний стан не потрібно кваліфікувати ні як «погіршуючий», ні як «загрозливий», оскільки останній, включаючи загрози та непередбачувані фактори, може бути урівноважений самим об'єктом і бути, отже, певним етапом розвитку об'єкта. У зв'язку з цим під безпечним розуміють стан об'єкта в системі його зв'язків з огляду на здатність об'єкта до самовиживання й розвитку в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз, а також в умовах впливу непередбачуваних і важкопрогнозованих факторів [3, с. 98].

З огляду на вищезазначене зауважимо, що узагальнено термін «безпека» вживається для позначення відсутності небезпеки. Залежно від наслідків, які можуть виявитися у формі шкоди для певних матеріальних і нематеріальних об'єктів, розрізняють різні види небезпек: національну, а в її межах військову, економічну, інформаційну, екологічну тощо, а також залежно від факторів ризику та з огляду на способи її виникнення: хімічну, біологічну, фізичну тощо. У межах наукового дослідження творчі пошуки автора спрямовано на вивчення та дослідження саме екологічної безпеки ТЕС.

Незважаючи на величезну кількість наукових робіт, присвячених питанню правової природи екологічної безпеки, прослідкувати в них єдиний підхід нам не вдалося, адже позиції науковців значно різняться одна від одної. У зв'язку з цим доктринальні погляди до визначення поняття екологічної безпеки можна поділити на дві групи: перша група науковців екологічну безпеку розглядають загалом, виходячи з уявлень про безпеку; друга група визначає екологічну безпеку зокрема, виходячи з конкретної галузі діяльності людини.

Слушним, на нашу думку, є зауваження В.І. Андрейцева, котрий зазначає, що «в національній еколо-правовій літературі та в наукових працях учених деяких інших держав замовчується реальність існування відносин щодо забезпечення екологічної безпеки, можливість її правового забезпечення, або ставиться під сумнів наявність особливих важелів регулювання, що відрізняються від правової охорони довкілля» [4, с. 25]. Ураховуючи наведене, науковець визначає екологічну безпеку як складову національної і транснаціональної безпеки, бачить її як стан розвитку суспільних відносин у галузі екології, за якого системою державно-правових, організаційних, науково-технічних, економічних та інших соціальних засобів забезпечується регулювання екологічно небезпечної діяльності, режим використання природних ресурсів, охорона навколишнього природного середовища, безпечного для життя і здоров'я людей, запобігання погіршенню екологічної обстановки та виникненню небезпеки для природних систем і населення [5, с. 91].

Досліджуючи поняття екологічної безпеки, О.С. Колбасов теж веде мову про «систему заходів», але тих, що виключають загрозу масової загибелі людей у результаті такої несприятливої зміни природного середовища на планеті, за якої людина як біологічний вид не зможе існувати [6, с. 18].

Під категорією «екологічна безпека» С.О. Боголюбов убачає процес забезпечення захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства, природи й держави від реальних і потенційних загроз, що створюються антропогенним природним впливом на навколишнє природне середовище [7, с. 99].

У юридичній літературі зустрічається бачення екологічної безпеки крізь призму значення її зворотної сторони – антоніма «небезпека», коли вона розглядається

як виключення небезпеки або її зменшення до прийнятого ризику для довкілля, яке тлумачиться як сукупна небезпека, діяльність техногенних систем, під впливом яких виникли певні природні екологічні фактори та негативні природні процеси [8, с. 139].

На підставі аналізу сучасних наукових підходів до правового поняття екологічної безпеки Ю.О. Краснова виокремлює з-поміж них такі: а) екологічна безпека є різновидом або ж складником національної (державної) і транснаціональної (глобальної) безпеки; б) екологічна безпека визначається через її причинно-наслідкові характеристики, зокрема як причини погіршення стану навколишнього природного середовища визначають антропогенну діяльність, природні явища, протиправні дії, стихійні лиха, техногенні катастрофи й забруднення навколишнього середовища; в) екологічна безпека характеризується з огляду на зміст її вираження; г) екологічна безпека виражається, зважаючи на її значення і цінність, у механізмі гарантування та захисту екологічних прав громадян [9, с. 84].

Досліджуючи правове забезпечення екологічної безпеки в процесі господарської діяльності, Н.В. Барбашова розуміє екологічну безпеку з погляду таких аспектів: захист життя і здоров'я людини від наслідків техногенної діяльності й негативних впливів природного характеру; захист природних екосистем, шкідливий вплив на які може безпосередньо або опосередковано призвести до негативного впливу на життя, здоров'я й умов проживання людей; обов'язкове наукове прогнозування впливу наявних технологій, а також таких, що розробляються, на темпи науково-технічного прогресу, аналіз його наслідків для навколишнього природного середовища, тобто для умов проживання майбутніх генерацій людей [10, с. 12].

На підставі вищевикладеного варто наголосити, що автор роботи є прихильником позиції, за якою людина, будучи залежною від природних циклів природи, не повинна відмовлятися від її інтенсивного пізнання та освоєння, оскільки протилежне може призупинити процес еволюційного переходу до інноваційних технологій. Саме тому, на нашу думку, ті глобальні зміни, що спостерігаються в навколишньому природному середовищі внаслідок функціонування ТЕС, є нормальним процесом переходу з одного стану в інший, незважаючи на складність його сприйняття через неузгодженість зі звичним для людини станом речей. У зв'язку з цим, досліджуючи поняття екологічної безпеки та її правового регулювання, доцільно акцентувати увагу не на боротьбі з виокремленими ймовірними змінами від впливів ТЕС, а на пристосуванні до них шляхом застосування правових інструментів, що можуть бути впроваджені як нові, що і є, як нам видається, забезпеченням екологічно безпечного стану довкілля. Така позиція ґрунтується на підході, викладеному М.В. Красновою [11, с. 5], котра влучно зазначає, що екологічне право є напрямом екологічної соціології та являє собою сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері взаємодії суспільства з природним і перетвореним середовищем свого існування. На її думку, екологічне право, будучи сукупністю екологічного законодавства в його статичній формі, є одночасно системою правовідносин, що ним регулюється, що, у свою чергу, можна вважати динамічною складовою. Крім того, еколого-правове знання обов'язково має підпорядковуватись тісним зв'язкам з іншими науками, зокрема філософією. У цьому контексті постає необхідність у перегляді світоглядних засад у відносинах із природою. Тому, якщо вести мову про екологічну безпеку як конструкцію екологічного права, необхідно відштовхуватись від об'єктивно існуючих характеристик довкілля загалом і кожного окремого об'єкта зокрема.

Зауважимо, що в правовій площині норми екологічної безпеки поки не становлять самостійного правового інституту, адже майже всі норми екологічного права направлені на забезпечення екологічної безпеки. У зв'язку з цим видається неможливим виокремлювати норми екологічної безпеки з площини екологічного права. Реалізація екологічних прав і законних інтересів можлива лише за наявності екологічно безпечного навколишнього природного середовища, якість якого забезпечується масивом норм саме екологічного права.

Для дослідження правового поняття екологічної безпеки у сфері експлуатації ТЕС уважасмо, що важливими є положення чинного законодавства України, присвячені екологічній безпеці. Так, у розділі VII Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. [12] проголошено, що Україна самостійно встановлює порядок організації охорони природи на своїй території та порядок використання природних ресурсів, а також встановлено заборону здійснювати будівництво й припинення функціонування будь-яких підприємств, установ, організацій та інших об'єктів, які становлять загрозу екологічній безпеці тощо.

Основні положення про екологічну безпеку закріплено в Конституції України від 28 червня 1996 р. [13]. Так, в Основному Законі екологічна безпека визначається кризь призму обов'язків держави (ст. 16 Конституції України); як одна з найважливіших груп суспільних відносин, що регулюються тільки законами України (п. 6 ч. 1 ст. 92); як самостійна категорія поряд з охороною природи та природокористуванням (п. 3 ч. 1 ст. 116); як суб'єктивне право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування заподіяної порушенням цього права шкоди (ст. 50).

Відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. [14], екологічна безпека є складовою національної безпеки держави. Так, до основних напрямів державної політики з питань національної безпеки України цим Законом зараховано таке: забезпечення енергетичної безпеки на основі сталого функціонування й розвитку паливно-енергетичного комплексу, у тому числі послідовного та активного проведення політики енергозбереження й диверсифікації джерел енергозабезпечення (економічна сфера); упровадження у виробництво сучасних, екологічно безпечних, ресурсо- й енергозберігаючих технологій, підвищення ефективності використання природних ресурсів, розвиток технологій переробки та утилізації відходів (екологічна сфера) (ч. 2 ст. 8).

Про значення енергетичної й екологічної безпеки як ключових напрямів державної політики національної безпеки йдеться в Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015 [15], у якій виокремлено низку пріоритетних напрямів забезпечення екологічної безпеки, а саме: збереження природних екосистем, підтримка їх цілісності й функцій життєзабезпечення; ресурсозбереження, забезпечення збалансованого природокористування; зниження рівня забруднення навколишнього природного середовища, забезпечення контролю джерел забруднення атмосферного повітря, поверхневих і підземних вод, зниження рівня забруднення та відтворення родючості ґрунтів; очистка територій від промислових і побутових відходів тощо (п. 4.14 розділу 4 Стратегії).

Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. [16], екологічна безпека іменується як такий стан навколишнього природного середовища, за якого забезпечується запобігання погіршенню екологічної обстановки та виникненню небезпеки для здоров'я людей (ч. 1 ст. 50). Звертаємо

увагу, що законодавча конструкція «погіршення екологічної обстановки» викликає зауваження, оскільки будь-які зміни довкілля є наслідком певних дій, а запобігання тому, що є кроком перетворення, є не зовсім правильним і таким, що не сприяє процесу переходу з одного стану в інший, а, навпаки, призупиняє його. Людина, будучи одним із об'єктів навколишнього природного середовища, одночасно є соціальною істотою, тому її взаємодія з навколишнім середовищем має відбуватися в стані гармонії. Ураховуючи наведене, аналізуючи проблеми екологічної безпеки в процесі експлуатації ТЕС, варто проводити дослідження саме можливих ризиків і загроз для довкілля на конкретний період часу з огляду на попередню ситуацію та з урахуванням майбутніх тенденцій розвитку відповідної галузі енергетичного комплексу держави.

Якщо вести мову про законодавчий підхід до екологічної безпеки в сфері експлуатації ТЕС, відмітимо, що поняття енергетичної безпеки міститься в Законі України «Про електроенергетику» від 16 жовтня 1997 р. [17]. При цьому з положень вказаного Закону випливає, що енергетична безпека – це, зокрема, стан охорони навколишнього природного середовища, який акумулюється в обов'язку об'єктів ТЕС додержуватися вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, нести відповідальність за його порушення і здійснювати технічні та організаційні заходи, спрямовані на зменшення шкідливого впливу об'єктів електроенергетики на навколишнє природне середовище (ч. 1 ст. 20 Закону). Окрім того, зауважимо, що першочергове значення у визначенні енергетичної безпеки (ст. 1 Закону) відведено економічним і соціальним потребам та інтересам. Екологічні інтереси не є пріоритетними для сучасної енергетичної безпеки України. Уважасмо, що такий законодавчий підхід не відповідає засадам сталого розвитку, викликає занепокоєння щодо необхідності збереження екологічно збалансованого й відновлюваного довкілля для теперішнього та майбутніх поколінь.

Варто зазначити, що протилежний підхід простежується в ст. 3 Закону України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів» від 09 липня 2010 р. [18], якою закріплено принципи регулювання відносин на землях енергетики й землях спеціальних зон об'єктів енергетики (поєднання інтересів забезпечення енергетичної безпеки держави та захисту навколишнього природного середовища; пріоритет безпеки життя і здоров'я населення над економічною вигодою від діяльності об'єктів енергетики тощо). Як бачимо, у цьому нормативно-правовому акті охорона довкілля введена з площини енергетичної безпеки держави й закріплена як самостійна складова в регулюванні енергетичних відносин.

Загалом зазначимо, що діяльність щодо забезпечення екологічної безпеки в процесі експлуатації ТЕС тісно пов'язана з охороною довкілля. Зауважимо, що, хоча ці категорії є взаємопов'язаними, однак вони не тотожні. Так, охорона навколишнього природного середовища у сфері експлуатації ТЕС передбачає збереження якісного стану довкілля, який, у свою чергу, повинен відповідати вимогам (нормативам) забезпечення екологічної безпеки під час здійснення господарської діяльності ТЕС. Окрім того, охорона довкілля у сфері експлуатації ТЕС до об'єктів такої охорони не включає людину, тоді як під час забезпечення екологічної безпеки у процесі здійснення відповідної господарської діяльності людина виступає як суб'єкт відносин екологічного ризику й одночасно як об'єкт, який підлягає правовій охороні шляхом проведення діяльності щодо забезпечення екологічної безпеки у сфері експлуатації ТЕС.

Автор погоджується з позицією, висловленою в науковій літературі [19, с. 32] щодо необхідності виокремлення

кількох рівнів забезпечення екологічної безпеки в процесі експлуатації ТЕС: а) державний рівень, який полягає в діяльності державних органів, наділених владними повноваженнями, щодо недопущення погіршення якісного стану навколишнього природного середовища в процесі експлуатації ТЕС; б) локальний рівень, який полягає в діяльності, що здійснюється безпосередньо на рівні самої ТЕС як господарюючого суб'єкта – юридичної особи, яка несе відповідальність за результати своєї діяльності, а також як господарюючого об'єкта, який своєю діяльністю здійснює негативний вплив на довкілля. У зв'язку з цим основна мета діяльності щодо забезпечення екологічної безпеки на локальному рівні полягає в організації та реалізації низки заходів, спрямованих на охорону навколишнього природного середовища під час здійснення такими природокористувачами господарської діяльності у сфері експлуатації ТЕС. Названа діяльність полягає передусім у виконанні встановлених державою природоохоронних вимог, обов'язковості оцінювання впливу на навколишнє природне середовище в процесі експлуатації ТЕС, підвищення екологічної правосвідомості суб'єктів господарювання, зокрема, шляхом запровадження екологічного менеджменту на об'єктах ТЕС, забезпеченні реального громадського контролю за діяльністю суб'єктів у сфері експлуатації ТЕС тощо.

Зазначимо, що відмінність між державним та локальним рівнями забезпечення екологічної безпеки в процесі експлуатації ТЕС полягає в тому, що держава в особі відповідних органів здійснює регламентацію належної поведінки суб'єктів господарювання, які експлуатують ТЕС, контролює виконання такими суб'єктами природоохоронних заходів. Щодо забезпечення екологічної безпеки на рівні ТЕС як господарюючого суб'єкта така діяльність полягає в неухильному додержанні встановлених державою нормативних вимог у сфері охорони навколишнього природного середовища, а в разі їх порушення – у зазначенні негативних наслідків у формі юридичної відповідальності за шкоду, завдану навколишньому природному середовищу в процесі експлуатації ТЕС.

Зауважимо, що в контексті визначення юридичного поняття екологічної безпеки у сфері експлуатації ТЕС варто окремо зупинитися на тому, як у межах дослідження розуміється поняття «ТЕС». Так, у доктрині прийнято визначати ТЕС як електростанції, призначені для комбінованого виробництва електричної й теплової енергії. До ТЕС належать конденсаційні електростанції, що використовують органічне паливо, на базі якого виробляють електричну енергію, і теплофікаційні електростанції, або теплоелектроцентралі, які також працюють на органічному паливі, але, на відміну від конденсаційних електростанцій, виробляють як електричну, так і теплову енергію у вигляді гарячої води та пари для промислових потреб і теплофікаційних цілей [20, с. 225].

На нашу думку, теплову електростанцію потрібно розглядати як підприємство, на якому поряд з економічними вирішуються також екологічні завдання, пов'язані із забезпеченням екологічної безпеки. У зв'язку з цим еколого-господарська діяльність ТЕС полягає в здійсненні економічної та соціальної функцій як стратегічно важливих напрямів у галузі важкої промисловості з урахуванням екологічних завдань і екологічної політики держави. Як нам видається, еколого-господарська діяльність ТЕС включає в себе три важливі складові: (1) ТЕС як господарюючий суб'єкт – юридична особа, яка несе відповідальність за результати своєї господарської діяльності; (2) ТЕС як господарюючий об'єкт – підприємство, яке є одним із об'єктів теплопостачання і своєю діяльністю справляє негативний антропогенний вплив на навколишнє природне середовище;

(3) господарський процес, пов'язаний із безпосередньою діяльністю ТЕС, що передбачає певні стадії розміщення ТЕС як об'єкта, і реалізацією господарської діяльності як суб'єкта ТЕС (проекткування, будівництво, прийняття в експлуатацію, паспортизація, отримання дозволів на викиди, встановлення нормативів викидів, контроль за їх виконанням, випуск продукції та розміщення відходів тощо).

Отже, така багатогранність еколого-господарської діяльності ТЕС вимагає особливої уваги й, на наше переконання, має бути врахована під час правового регулювання екологічної безпеки конкретної ТЕС ті підтримання балансу екологічних та економічних інтересів у процесі експлуатації ТЕС. На підставі наведеного, урахуваючи нерозривний зв'язок «ТЕС – навколишнє природне середовище», варто констатувати таке. Оскільки екологічна безпека є динамічним станом довкілля, що постійно змінюється під впливом антропогенної діяльності, зокрема під впливом такого об'єкта підвищеної небезпеки, як ТЕС, у статті автор обмежується дослідженням правового регулювання екологічної безпеки ТЕС саме на етапі експлуатаційної стадії господарської діяльності ТЕС. Разом із тим до уваги береться не економічна складова експлуатації ТЕС як одного з видів господарської діяльності, пов'язаної з наданням теплової енергії споживачам за допомогою засобів транспортування та шляхом розподілу теплової енергії на підставі договору, а екологічна складова такого експлуатаційного процесу ТЕС – використання природних ресурсів, охорона довкілля й забезпечення екологічної безпеки.

Отже, на нашу думку, дослідження надає можливість зробити такі **висновки**:

(1) юридичне поняття екологічної безпеки в галузі еколого-господарської діяльності ТЕС потрібно визначати виходячи з аналізу екологічної безпеки ТЕС як об'єкта теплопостачання та екологічної безпеки господарської діяльності ТЕС як об'єкта підвищеної екологічної небезпеки;

(2) *під екологічною безпекою ТЕС* варто розуміти стан захищеності довкілля та його об'єктів від ризику зазнати шкоду від діяльності ТЕС в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз, впливу непередбачуваних і важкопрогнозованих факторів, зумовлених процесом і наслідками господарської діяльності у сфері експлуатації ТЕС на навколишнє природне середовище, життя і здоров'я людини шляхом застосування правових інструментів, а також упровадженням умов та правових інститутів, що забезпечують гарантоване державою право громадян на безпечне для здоров'я і життя довкілля;

(3) *екологічна безпека ТЕС характеризується такими особливостями*: а) це складова транснаціональної, національної, регіональної й локальної безпеки; б) це стан розвитку соціальних правовідносин і соціально-правових зв'язків, а саме: уповноважених на екологічну безпеку громадян та уповноважених і зобов'язаних суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність у сфері експлуатації ТЕС; в) безпосередніми об'єктами правового регулювання відносин у сфері забезпечення екологічної безпеки в процесі здійснення господарської діяльності ТЕС є поверхневий і підземний води, земельні ресурси, атмосферне повітря, тваринний і рослинний світ, континентальний шельф, виключна (морська) економічна зона, людина; г) це наявність системи державно-правових та інших соціальних засобів запобігання виникненню різноманітних загроз шляхом регулювання екологічно небезпечної діяльності ТЕС; д) це спрямованість на сферу екологічно ризикованого виду діяльності – експлуатацію ТЕС, здатну змінити стан довкілля до рівня, небезпечного для життя і здоров'я людей, суспільства й держави; е) це система запобігання

екологічно ризикованим діям, станам і процесам, породженим господарською діяльністю у сфері експлуатації ТЕС, здатним завдати суттєвої шкоди державі, суспільству чи окремій особі;

(4) **правове регулювання екологічної безпеки в галузі еколого-господарської діяльності ТЕС фактично здійснюється в таких напрямках:** а) правове регулювання власне екологічної безпеки ТЕС або окремих видів діяльності в його межах, де ТЕС є господарюючим об'єктом; б) правове регулювання охорони довкілля та його компонентів на різних стадіях господарського процесу ТЕС (під час планування, проектування, розміщення, будівництва, введення в дію нових і реконструкції діючих ТЕС, удосконалення наявних і впровадження нових технологічних процесів та устаткувань, а також у процесі експлуатації ТЕС, виробництва й постачання теплової електроенергії, розміщення відходів); в) правове регулювання екологічної безпеки ТЕС як господарюючого суб'єкта під час здійснення окремих повноважень уповноваженими особами.

Список використаної літератури:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Дацків Р.М. Економічна безпека держави в умовах глобалізаційної конкуренції / Р.М. Дацків. – Львів : Центр Європи, 2006. – 160 с.
3. Сенчагов В. О сущности и основах стратегии экономической безопасности России / В. Сенчагов // Вопросы экономики. – 1995. – № 1. – С. 97–106.
4. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки : [навч. та наук.-практ. посіб.] / В.І. Андрейцев. – К. : Знання-Прес, 2002. – 332 с.
5. Андрейцев В.І. Екологічне право України. Загальна частина. Курс лекцій у схемах : [навч. посіб. для юрид. фак. вузів] / В.І. Андрейцев. – К. : Вентурі, 1996. – 208 с.
6. Балюк Г.І. Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки в діяльності Збройних Сил України : [навч. посіб.] / Г.І. Балюк. – К. : КНУ імені Тараса Шевченка, юридичний факультет, кафедра екологічного права; Чернівці : Кондратьєв А.В., 2015. – 120 с.
7. Боголюбов С.А. Экология : [учеб. пособ.] / С.А. Боголюбов. – М. : Знание, 1997. – 187 с.
8. Екологічне право України : [підруч.] / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого ; за ред.: А.П. Гетьмана, М.В. Шульги. – Х. : Право, 2005. – 382 с.

9. Краснова Ю.О. Деякі аспекти розвитку науково-правових підходів до визначення екологічної безпеки / Ю.О. Краснова // Розвиток наук земельного, аграрного, екологічного та природоресурсного права : збірник наукових праць круглого столу, Київ, 19 жовтня 2012 р. – К., 2012. – С. 74–86.

10. Барбашова Н.В. Правове забезпечення екологічної безпеки в процесі господарської діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / Н.В. Барбашова. – К., 1999. – 18 с.

11. Краснова М.В. Методологічні засади сучасного екологічного права / М.В. Краснова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Юридичні науки». – 2012. – Вип. 92. – С. 5–9.

12. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 31. – Ст. 429.

13. Конституція України від 28 червня 1996 р. (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 11. – Ст. 143.

14. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 р. (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 39. – Ст. 375.

15. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/287/2015>.

16. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 р. (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 11. – Ст. 75.

17. Про електроенергетику : Закон України від 16 жовтня 1997 р. (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 33. – Ст. 324.

18. Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів : Закон України від 9 липня 2010 р. (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 31. – Ст. 293.

19. Макаренко Н.А. Правове регулювання екологічної безпеки в сфері видобування нафти та газу в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / Н.А. Макаренко. – К., 2015. – 223 с.

20. Маляренко В.А. Енергетичні установки. Загальний курс : [навч. посіб.] / В.А. Маляренко. – 2-е вид. – Х. : САГА, 2008. – 320 с.